

Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitaplarının Ölçme-Değerlendirme Etkinlikleri Açısından Değerlendirilmesi

Evaluation of Secondary School Geography Textbooks in Terms of Measurement and Evaluation Activities

ÖZET

Çalışmada Ortaöğretim coğrafya ders kitaplarında yer alan etkinliklerin sayı ve tür bakımından incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada nitel veri analizine dayalı doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Çalışmanın materyalini 2024-2025 eğitim öğretim yılında kullanılan coğrafya 9, 10, 11 ve 12. Sınıflara ait coğrafya ders kitapları oluşturmaktadır. Toplanan veriler betimsel analiz yoluyla çözümlenmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda frekans tabloları oluşturulmuştur. Çalışma sonucunda 9. Sınıf coğrafya ders kitabında 152, 10. Sınıf coğrafya ders kitabında 64, 11. Sınıf coğrafya ders kitabında 56 ve 12. Sınıf coğrafya ders kitabında 82 etkinlik olduğu saptanmıştır. Ders kitaplarında yer alan etkinliklerin objeye dayalı açık uçlu, tasarım, işaretleme, kısa yanıt, tanılayıcı dallanmış ağaç, anlam çözümleme tablosu, boşluk doldurma, çoktan seçmeli, doğru yanlış, eşleştirme, saha çalışması, görüş geliştirme vb etkinlikler olduğu elde edilen bulgulardandır. Türkiye Yüzyılı Maarif Modele göre hazırlanan 9. Sınıf coğrafya ders kitabında diğer kitaplardan farklı olarak etkinlik türünün daha çok olduğu saptanmıştır. Tüm ders kitaplarında yer alan etkinliklerde yapılandırmacı yaklaşımın doğasına uygun olarak genellikle alternatif ölçme araçları kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Coğrafya, Ders kitabı, Etkinlik türü, Ölçme değerlendirme

ABSTRACT

The aim of the study was to examine the number and type of activities in secondary school geography textbooks. For this purpose, document review technique based on qualitative data analysis was used in the study. The materials of the study consist of geography textbooks for the 9th, 10th, 11th and 12th grades used in the 2024-2025 school year. The data were analyzed through descriptive analysis. Frequency tables were created based on the data obtained. The study found that there were 152 activities in the 9th grade geography textbook, 64 in the 10th grade geography textbook, 56 in the 11th grade geography textbook, and 82 in the 12th grade geography textbook. The findings indicate that the activities included in the textbooks are object-based open-ended, design, marking, short answer, diagnostic branched tree, semantic analysis table, fill in the blank, multiple choice, true false, matching, field work, opinion development, etc. It has been determined that the 9th grade geography textbook prepared according to the Türkiye Century Maarif (Education) Model has more activity types than other books. In all the textbooks, alternative measurement tools were generally used in the activities in accordance with the nature of the constructivist approach.

Keywords: geography, textbook, activity type, measurement and evaluation

GİRİŞ

Dünya ülkelerinin eğitim sistemleri arasında vatandaşlarını bir üst öğrenim kurumuna, yaşama ve ülkenin gereksinim duyduğu ekonomik etkinliklere hazırlamak yer alır (Ulu Kalın, 2017). Bu amaca ulaşmak için en belirgin kurum okullardır.

Öğrencilerin okullarda birincil başvuru kaynağı ders kitaplarıdır. Ülkemizde eğitimin her kademesi için ders kitapları 2003-2004 eğitim öğretim yılından itibaren ücretsiz olarak dağıtılmaya başlanmıştır. Bilgiye ulaşmada kullanılacak en kolay, ulaşılabilir ve kullanışlı eğitim materyallerinden biri ders kitaplarıdır.

Ders kitapları mevcut öğretim programlarına uygun olarak hazırlanır. Öğretim programları çağın gerektirdiği ihtiyaçlar, yenilikler ve gelişmelere göre güncellenmekte ve değiştirilmektedir. 2004-2005 eğitim öğretim yılında bahsi geçen nedenlerden dolayı köklü bir değişikliğe gidilmiş ve davranışçı yaklaşımın temel alındığı yeni öğretim programları hazırlanmıştır.

Yapılandırmacı yaklaşımda öğrenen, öğretme-öğrenme sürecinde merkeze alınır ve kendi bilgisine kendisinin ulaşması, bilgisini yapılandırması beklenir (Sönmez-Ektem, Erben-Keçiçi & Pilten, 2016). Yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlanan öğretim programlarında hedef, içerik, öğretme-öğrenme süreci ve ölçme değerlendirme olmak üzere 4 temel öge vardır (Demiralp, 2017). Bu çalışmanın doğasına uygun olarak ölçme değerlendirme boyutu ele alınacaktır.

Turan Aksakal¹

How to Cite This Article

Aksakal, T. (2025). "Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitaplarının Ölçme-Değerlendirme Etkinlikleri Açısından Değerlendirilmesi" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:11, Issue:10; pp:1868-1875. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17441195>

Arrival: 16 September 2025

Published: 25 October 2025

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Dr., Artvin Çoruh Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel eğitim Bölümü, Artvin, Türkiye. ORCID: 0000-0002-7718-5483

Eğitim sürecinde, bilgilerin öğrenciler tarafından ne derece anlaşıldığının gözlemlenerek sayı veya sembollerle ifade edilmesine ölçme (Kanatlı, 2008), ölçme işlemi sonucunda belirlenen kriterlere göre bir yargıya varma sürecine de değerlendirme (Demirel, 2004) denir.

Ölçme ve değerlendirme yaklaşımında geleneksel ölçme değerlendirme ve alternatif ölçme değerlendirme olmak üzere iki farklı kategoride incelenir.

Kağıt-kalem testleri olarak da bilinen geleneksel ölçme değerlendirme yöntemleri, kısa sürede geniş bir konu alanını değerlendirmeye yönelik, sonuç odaklı ve tek yönlü değerlendirmelerden oluşan çoktan seçmeli testler, doğru-yanlış testleri, eşleştirmeli testler, kısa cevaplı testler ve yazılı yoklamalar olarak (Şahin & Kaya, 2020) sıralanabilir.

Gerçek hayat yaşantılarına dayanan otantik bir ölçme değerlendirme yaklaşımı olan alternatif ölçme değerlendirme yaklaşımı ise, gözlem, performans dayalı ve özdeğerlendirmeyi içine alan, öğrencinin neyi bildiğini ve ne yapabileceğini açığa çıkaran bir değerlendirmedir (Pierce & O'Malley, 1992). Ölçme değerlendirmede kullanılan alternatif ölçme ve değerlendirme tekniklerine örnek olarak portfolyo değerlendirme, performans değerlendirme, proje, kavram haritası, öz değerlendirme, akran değerlendirme, yapılandırılmış grid, tanılayıcı dallanmış ağaç, anlam çözümleme tablosu, V diyagramı, kelime ilişkilendirme, rubrik, kontrol listeleri, gözlem, görüşme, kare bulmaca ve çengel bulmaca verilebilir (Köklükaya, 2010).

Alan yazın incelendiğinde ders kitaplarında yer alan etkinliklerin alternatif ölçme araçlarına (Şahin & Kaya, 2020;), Türkçe (Göçer, 2008; Tosunoğlu & Demir, 2014; Çevik & Güneş, 2017; Bayraktar, 2018; Sankaya, 2019; Karacaoğlu, Dağ & Uzun, 2021; Kocayanak, 2021; Çetinkaya, 2022; Karabulut, 2022; Türkel, A. & Çetinkaya, M., 2022; Garip, 2023; Aydın, Kanık-Uysal & Uyar, 2024; Örgü-Yaşar, 2024), matematik (Kerpiç & Bozkurt, 2011; Bingölbali & Özşiner, 2022), fen bilimleri (Orhan, 2012; Alkan, 2015; Köse, 2014; Kuzgun & Yıldırım, 2023), sosyal bilgiler (Adanalı & Doğanay, 2010; Fidan, Çelen & Hayır-Kanat, 2018) ve Çince (Cantürk, 2021) gibi dersler için hazırlanan ders kitaplarındaki etkinlik türlerine yönelik çalışmalar yapıldığı görülmüştür. Bu çalışmada literatürdeki eksiği kapamak amacıyla coğrafya ders kitaplarında yer alan ölçme değerlendirme etkinliklerinin neler olduğunu belirtmek amaçlanmıştır.

Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki alt problemlere yanıt aranmıştır:

1. Ortaöğretim Coğrafya 9. sınıf ders kitabında yer alan ölçme değerlendirme etkinliklerinin sayı ve tür bakımından değerlendirilmesi nasıldır?
2. Ortaöğretim Coğrafya 10. sınıf ders kitabında yer alan ölçme değerlendirme etkinliklerinin sayı ve tür bakımından değerlendirilmesi nasıldır?
3. Ortaöğretim Coğrafya 11. sınıf ders kitabında yer alan ölçme değerlendirme etkinliklerinin sayı ve tür bakımından değerlendirilmesi nasıldır?
4. Ortaöğretim Coğrafya 12. sınıf ders kitabında yer alan ölçme değerlendirme etkinliklerinin sayı ve tür bakımından değerlendirilmesi nasıldır?
5. Ortaöğretim coğrafya ders kitaplarında yer alan etkinliklerin geleneksel ölçme araçları ve alternatif ölçme araçlarına göre dağılımı nasıldır?

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Bu çalışma nitel araştırma tekniklerinden doküman incelemedir. Doküman analizi, yazılı belgelerin içeriğini titizlikle ve sistematik olarak analiz etmek için kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir (Wach, 2013).

Araştırmanın Materyali

Çalışmanın amacına ulaşmak için belirlenen alt problemlerin sonuca ulaştırılması için 2024-2025 eğitim öğretim yılında Türkiye'nin Doğu Karadeniz Bölümünde yer alan bir ilindeki Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ortaöğretim kurumlarına ücretsiz olarak dağıtılan coğrafya ders kitapları (Aydın, 2024; Aydın & Yüksel, 2024; Soyatlar vd., 2024; Türkez vd., 2024) veri toplama aracı olarak kullanılmıştır.

Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Verilerin toplanması doküman inceleme yoluyla gerçekleşmiştir. Toplanan veriler betimsel analiz yoluyla çözümlenmiştir. Betimsel analiz, verilerin belirlenmiş temalar çerçevesinde özetlenmesi ve yorumlanmasıdır (Yıldırım & Şimşek, 2016).

Araştırmacı tarafından ders kitaplarında yer alan etkinliklerin türü incelenmiş ve frekans tabloları oluşturulmuştur. Araştırmanın güvenilirliğini artırmak için ders kitapları bir alan uzmanı tarafından tekrar incelenmiştir. Miles & Huberman (1994) formülüne göre araştırmacıların oluşturduğu veri formları görüş birliği ve görüş ayrılığı yaşanan etkinlik türleri hesaplanmış ve araştırma güvenilirliği .98 olarak bulunmuştur.

BULGULAR

Çalışmanın alt problemlerine uygun olarak elde edilen bulgular bu bölümde verilmiştir. Çalışmanın 1. alt problemi olan “Ortaöğretim Coğrafya 9. sınıf ders kitabında yer alan ölçme değerlendirme etkinliklerinin sayısı ve tür bakımından değerlendirilmesi nasıldır?” sorusuna yönelik elde edilen bulgular şu şekildedir:

Tablo 1. Ortaöğretim 9. Sınıf Coğrafya Ders Kitabında Yer Alan Etkinlik Sayısı

Öğrenme Alanı	Coğrafyanın Doğası	Mekansal Bilgi Teknolojileri	Doğal Sistemler ve Süreçler	Beşeri Sistemler ve Süreçler	Ekonomik Faaliyetler ve Etkileri	Afetler ve Sürdürülebilir Çevre	Bölgeler, Ülkeler ve Küresel Bağlantılar	TOPLAM
Etkinlik Sayısı	15	24	41	28	14	17	13	152

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Coğrafya dersi 9. sınıf öğretim programına göre hazırlanan ders kitabında toplam 152 etkinlik olduğu görülmektedir. Bu etkinliklerden 15 tanesi Coğrafyanın Doğası öğrenme alanında, 24 tanesi “Mekansal Bilgi Teknolojileri” öğrenme alanında, 41 tanesi “Doğal sistemler ve Süreçler” öğrenme alanında, 28 tanesi “Beşeri Sistemler ve Süreçler” öğrenme alanında, 14 tanesi “Ekonomik Faaliyetler ve Etkileri” öğrenme alanında, 17 tanesi “Afetler ve Sürdürülebilir Çevre” öğrenme alanında ve 13 tanesi de “Bölgeler, Ülkeler ve Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında yer almaktadır. En çok etkinliğin yer aldığı öğrenme alanı “Doğal Sistemler ve Süreçler” öğrenme alanı iken en az etkinliğe sahip öğrenme alanı “Bölgeler, Ülkeler ve Küresel Bağlantılar” öğrenme alanıdır.

Tablo 2. Ortaöğretim 9. Sınıf Coğrafya Ders Kitabında Yer Alan Etkinlik Türleri

	ODAU	Tasarım	İşaretleme	Çoktan seçmeli	Diyagram	Eşleştirme	AÇT	Kısa yanıt	Saha Çalışması	Deney	KWL	Karşılaştırma	GZFT Analizi	Boşluk doldurma	5N1K	Yapılandırılmış grid	Öz yeterlilik	TOPLAM
Coğrafyanın Doğası	6	1		1	3	2	1						1					15
Mekansal Bilgi Teknolojileri	17	2	2	1				1	1									24
Doğal Sistemler ve Süreçler	19	9	3	3	1	1		1	1	2				1				41
Beşeri Sistemler ve Süreçler	18	1	3	1	3		2											28
Ekonomik Faaliyetler ve Etkileri	5	1	1	1			2	1			2				1			14
Afetler ve Sürdürülebilir Çevre	5	2	2	2	1	2						1				1	1	17
Bölgeler, Ülkeler ve Küresel Bağlantılar	5	2	1	2		1	1					1						13
TOPLAM	75	18	12	11	8	6	6	3	2	2	2	2	1	1	1	1	1	152

Tablo 2 incelendiğinde Ortaöğretim 9. sınıf Coğrafya ders kitabında en çok ODAU (Objeye Dayalı Açık Uçlu) soru etkinliği olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla tasarım, işaretleme, çoktan seçmeli soru, diyagram, eşleştirme, AÇT (Anlam çözümleme tablosu), kısa yanıt, saha çalışması, deney, KWL (Ne biliyorum? Ne öğrenmek istiyorum? Ne öğrendim), karşılaştırma, GZFT analizi, boşluk doldurma, 5N1K, yapılandırılmış grid ve öz yeterlilik etkinlikleri olduğu görülmektedir.

Çalışmanın 2. alt problemi olan “Ortaöğretim Coğrafya 10. sınıf ders kitabında yer alan ölçme değerlendirme etkinliklerinin sayı ve tür bakımından değerlendirilmesi nasıldır?” sorusuna yönelik elde edilen bulgular şu şekildedir:

Tablo 3. Ortaöğretim 10. Sınıf Coğrafya Ders Kitabında Yer Alan Etkinlik Sayısı

Öğrenme Alanı	Doğal Sistemler	Beşeri Sistemler	Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler	Çevre ve Toplum	TOPLAM
Etkinlik sayısı	37	21	3	3	64

Ortaöğretim 10. sınıf coğrafya ders kitabında en çok etkinliğin “Doğal Sistemler” öğrenme alanında, ardından “Beşeri Sistemler” öğrenme alanında ve en az da “Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler” ve “Çevre ve Toplum” öğrenme alanlarında olduğu Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 4. Ortaöğretim 10. Sınıf Coğrafya Ders Kitabında Yer Alan Etkinlik Türleri

	ODAU	Çoktan seçmeli	Kısa yanıt	Eşleştirme	Deney	AÇT	Tablolaştırma	Saha çalışması	İşaretleme	Grafikleştirme	Yapılandırılmış grid	Görüş geliştirme	Tasarım	TOPLAM
Doğal Sistemler	7	7	2	6	4	3	2	2	1	1	1		1	37
Beşeri Sistemler	10	5	4						1			1		21
Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler	1	1	1											3
Çevre ve Toplum	1	1		1										3
TOPLAM	19	14	7	7	4	3	2	2	2	1	1	1	1	64

Tablo 4 incelendiğinde Ortaöğretim 10. sınıf coğrafya ders kitabında da 9. sınıf coğrafya ders kitabında olduğu gibi en çok ODAU (Objeye Dayalı Açık Uçlu) soru etkinliği olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla çoktan seçmeli, kısa yanıt, eşleştirme, deney, AÇT (Anlam çözümleme tablosu), tablolaştırma, saha çalışması, işaretleme, grafikleştirme, yapılandırılmış grid, görüş geliştirme ve tasarım etkinliklerinin olduğu belirtilmiştir.

Çalışmanın 3. alt problemi olan “Ortaöğretim Coğrafya 11. sınıf ders kitabında yer alan ölçme değerlendirme etkinliklerinin sayı ve tür bakımından değerlendirilmesi nasıldır?” sorusuna yönelik elde edilen bulgular şu şekildedir:

Tablo 5. Ortaöğretim 11. Sınıf Coğrafya Ders Kitabında Yer Alan Etkinlik Sayısı

Öğrenme Alanı	Doğal Sistemler	Beşeri Sistemler	Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler	Çevre ve Toplum	TOPLAM
Etkinlik sayısı	9	25	13	9	56

Ortaöğretim 10. sınıf coğrafya ders kitabında en çok etkinliğin “Beşeri Sistemler” öğrenme alanında, ardından “Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler” öğrenme alanında ve en az da “Beşeri sistemler” ve “Çevre ve Toplum” öğrenme alanlarında olduğu Tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 6. Ortaöğretim 11. Sınıf Coğrafya Ders Kitabında Yer Alan Etkinlik Türleri

	ODAU	AÇT	Kısa yanıt	Çoktan seçmeli	Boşluk doldurma	Eşleştirme	Tanılayıcı dallanmış ağaç	Tasarım	Yapılandırılmış grid	Kavram Bulmacası	Öz değerlendirme	Görüş geliştirme	TOPLAM
Doğal Sistemler	1	2	1	1	1	1		2					9
Beşeri Sistemler	6	4	4	3	3	1	2		2				25
Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler	2	2	1	1	1	3	1	2					13
Çevre ve Toplum	2		1	1	1		1			1	1	1	9
TOPLAM	11	8	7	6	6	5	4	4	2	1	1	1	56

Tablo 6 incelendiğinde Ortaöğretim 11. sınıf Coğrafya ders kitabında en çok ODAU (Objeye Dayalı Açık Uçlu) soru etkinliği olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla AÇT (Anlam Çözümleme Tablosu), kısa yanıt, çoktan seçmeli,

boşluk doldurma, eşleştirme, tanılayıcı dallanmış ağaç, tasarım, yapılandırılmış grid, kavram bulmacası, öz değerlendirme ve görüş geliştirme etkinlikleri olduğu ifade edilmiştir.

Çalışmanın 4. alt problemi olan “Ortaöğretim Coğrafya 12. sınıf ders kitabında yer alan ölçme değerlendirme etkinliklerinin sayı ve tür bakımından değerlendirilmesi nasıldır?” sorusuna yönelik elde edilen bulgular şu şekildedir:

Tablo 7. Ortaöğretim 12. Sınıf Coğrafya Ders Kitabında Yer Alan Etkinlik Sayısı

Öğrenme Alanı	Doğal Sistemler	Beşeri Sistemler	Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler	Çevre ve Toplum	TOPLAM
Etkinlik sayısı	11	31	28	12	82

Ortaöğretim 12. sınıf coğrafya ders kitabında en çok etkinliğin “Beşeri Sistemler” öğrenme alanında, ardından “Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler” öğrenme alanında ve en az etkinliğin de “Doğal sistemler” öğrenme alanında olduğu Tablo 7’te verilmiştir.

Tablo 8. Ortaöğretim 12. Sınıf Coğrafya Ders Kitabında Yer Alan Etkinlik Türleri

	ODAU	Kısa yanıt	AÇT	Eşleştirme	Çoktan seçmeli	Tasarım	Karşılaştırma	Boşluk doldurma	Yapılandırılmış grid	TDA	Balık kılıcı	GZFT (SWOT)	Görüş geliştirme	TOPLAM
Doğal Sistemler	4	3	1	1	1					1				11
Beşeri Sistemler	13	4	3	3	1	1	2	1	2		1			31
Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler	12	3	4	1	1	2	1	1		1		1	1	28
Çevre ve Toplum	8			1	1	1		1						12
Toplam	37	10	8	6	4	4	3	3	2	2	1	1	1	82

Tablo 8 incelendiğinde Ortaöğretim 12. sınıf coğrafya ders kitabında en çok ODAU (Objeye Dayalı Açık Uçlu) soru etkinliği olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla kısa yanıt, AÇT (Anlam Çözümleme Tablosu), eşleştirme, çoktan seçmeli, tasarım, karşılaştırma, yapılandırılmış grid, TDA (tanılayıcı dallanmış ağaç) balık kılıcı, GZFT (SWOT) ve görüş geliştirme etkinlikleri olduğu görülmektedir.

Çalışmanın son alt problemi olan “Ortaöğretim coğrafya ders kitaplarında yer alan etkinliklerin geleneksel ölçme araçları ve alternatif ölçme araçlarına göre dağılımı nasıldır?” sorusuna istinaden elde edilen bulgular Tablo 9’da gösterilmiştir:

Tablo 9. Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitaplarında Yer Alan Etkinliklerin Alternatif ve Geleneksel Ölçme Araçlarına Göre Dağılım Durumu

Sınıf Düzeyi	Geleneksel ölçme aracı	Alternatif ölçme aracı	Toplam
9. sınıf	20	132	152
10. sınıf	28	36	64
11. sınıf	18	38	56
12. sınıf	20	62	82

Tablo 9’a bakıldığında genel olarak Ortaöğretim coğrafya ders kitaplarında etkinliklerde alternatif ölçme araçlarının daha fazla kullanıldığı görülmektedir. Geleneksel ölçme araçları ile oluşturulan etkinliklerle alternatif ölçme araçlarıyla oluşturulan etkinlikler karşılaştırıldığında farkın en çok 9. sınıf coğrafya ders kitabında, en az farkın da 11. sınıf coğrafya ders kitabında olduğu görülmektedir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Ortaöğretim coğrafya ders kitaplarında yer alan ölçme değerlendirme etkinliklerinin neler olduğunu belirlemek amacıyla beş alt probleme yanıt aranmaya çalışılan bu çalışmada, doküman analizi yoluyla 2024-2025 eğitim öğretim yılında Türkiye’nin Doğu Karadeniz Bölümünde bir ilde okutulan ders kitapları incelenmiş ve analiz edilmiştir. Analiz sonucunda elde edilen veriler çalışmanın bulgular bölümünde yer alan tablolarda gösterilmiştir.

Çalışma sonucunda 9. sınıf coğrafya ders kitabında 17 farklı türde toplam 152 etkinlik, 10. sınıf coğrafya ders kitabında 13 farklı türde toplam 64 etkinlik, 11. sınıf coğrafya ders kitabında 12 farklı türde toplam 56 etkinlik ve 12. sınıf coğrafya ders kitabında 13 farklı türde toplam 82 etkinlik olduğu saptanmıştır. Elde edilen bu sonuç Karabulut’un (2022) ve Çetinkaya’nın (2022) çalışmalarında elde edilen sonuca yönelik yaptığı önerilere uygun olduğu söylenebilir. Literatürde yer alan çalışmalarda ders kitaplarında yeterli sayıda ölçme aracı kullanılmadığına dair bulgular vardır (Garip, 2023; Aydın, Kanık-Uysal & Uyar, 2024; Örgü-Yaşar, 2024).

İncelenen ders kitaplarının tümünde yer alan etkinliklerde en çok objeye dayalı açık uçlu soru ölçme aracı kullanılmıştır. Bunun dışında etkinliklerde en çok kullanılan ikinci sıradaki ölçme araçları 9. sınıf coğrafya ders kitabında tasarım, 10. sınıf coğrafya ders kitabında çoktan seçmeli soru, 11. sınıf coğrafya ders kitabında anlam çözümleme tablosu ve 12. sınıf coğrafya ders kitabında kısa yanıt olduğu görülmektedir. Ders kitaplarındaki etkinliklerde en çok kullanılan üçüncü sıradaki ölçme araçları ise 9. sınıf coğrafya ders kitabında işaretleme, 10 ve 11. sınıf coğrafya ders kitaplarında kısa yanıt ve 12. sınıf coğrafya ders kitabında anlam çözümleme tablosu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ders kitaplarında yer alan etkinliklerin çoğunun alternatif ölçme araçlarından oluştuğu görülmektedir. Bu durumun 2006 yılı itibarıyla ülkemizde uygulanmaya başlanan yapılandırmacı eğitim anlayışı doğasına uygun olduğunun göstergesidir.

2024-2025 yılı itibarı ile tüm eğitim kurumlarında verilen derslerin öğretim programları çağın gereksinimleri doğrultusunda güncellenmiş ve değiştirilmiştir. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli doğrultusunda hazırlanan öğretim programlarında bütüncül eğitim yaklaşımı temel alınmış, ruh ve beden bütünlüğü içinde, ahlaki bilinç ve estetik bakış açısına sahip, bilge, cesaretli, estetik, iradeli, merhametli, sağlıklı, sorgulayıcı, üretken, vatansever, yetkin ve erdemli bireyler yetiştirmek amaçlanmıştır. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli göre hazırlanan öğretim programları uygulanmaya başlanmış ve 2024-2025 eğitim öğretim yılında 1, 5 ve 9. sınıflarda kademeli geçiş yapılmıştır.

Çalışmanın araştırma materyallerinden sadece 9. sınıf coğrafya ders kitabında yer alan etkinliklerin Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli doğasına uygun olarak öğrenciyi sorgulayan araştıran çok sayıda alternatif ölçme araçlarından oluşmasının nedeni bu şekilde açıklanabilir. Araştırmalar (Can & Ogur, 2022) incelenen bazı ders kitaplarında alternatif ölçme araçlarının yetersiz olduğu sonucunu ifade eder. Yeni modelde hazırlanan ders kitaplarında çok sayıda alternatif ölçme aracının olması birey yetiştirmede amaca ulaşmak için önemli bir adım olduğu söylenebilir.

2018 yılında yine yapılandırmacı eğitim anlayışı doğrultusunda hazırlanan ders kitaplarındaki etkinliklerin genellik öğrenme alanı sonunda ve ünite değerlendirme şeklinde verildiği görülmektedir. Bu ders kitaplarındaki etkinliklerde de alternatif ölçme araçlarının kullanılıyor olması coğrafya öğretim programının yapılandırmacı eğitim anlayışında hazırlanmış olmasıdır.

Çalışmadan elde edilen bir başka sonuç, sınıf seviyesinin artmasıyla birlikte çoktan seçmeli ölçme araçlarının daha çok kullanılması olmuştur. Bu sonuç Köse'nin (2021) çalışması ile benzerlik göstermektedir.

Çalışma sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli göre hazırlanan ders kitabının amaca uygun olduğu görülmektedir. Kademeli geçişle uygulamaya konan bu sistem ile ilerleyen yıllarda hazırlanmış olacak ders kitaplarının öğrenciyi araştırmaya, sorgulamaya, farklı bakış açıları geliştirmeye yönelik olacağı söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Adanalı, K. & Doğanay, A. (2010). Beşinci sınıf sosyal bilgiler öğretiminin alternatif ölçme-değerlendirme etkinlikleri açısından değerlendirilmesi, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(1), 271-292.
- Alkan, A. N. (2015). *Ortaokullarda fen ve teknoloji ders ve çalışma kitaplarında kullanılan ölçme değerlendirme tekniklerinin değerlendirilmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Aydın, E. & Yüksel, İ. (2024). *Ortaöğretim Coğrafya 10 Ders Kitabı*, Ankara: Tutku Yayıncılık.
- Aydın, İ., Kanık-Uysal, P. & Uyar, Y. E. (2024). Ortaokul Türkçe ders kitaplarının tamamlayıcı ölçme araçlarının kullanılması bakımından karşılaştırılması, *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*, 30, 53-68.
- Aydın, Y. (2024). *Ortaöğretim Coğrafya 11. Sınıf Ders Kitabı*, Ankara: Yıldırım Yayınları.
- Bayraktar, İ. (2018). Ortaokul 5. Sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan sözcük öğretimi etkinliklerinin incelenmesi, *Journal of Language Research*, 2(1), 1-7.
- Bingölbalı, E. & Özđiner, M. (2022). İlkokul ve ortaokul matematik ders kitabı etkinliklerinin gerçek hayatla ilişkilendirme açısından incelenmesi, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1), 45-65.
- Can, E. & Ogur, E. (2022). Ölçme ve değerlendirme olarak Türkçe ders kitapları, *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 10(1), 120-135.
- Cantürk, İ. (2021). Yabancı dil olarak Çince öğretiminde okuduğunu anlama ders kitabı değerlendirmesi, *Asya Studies Academic Social Studies*, 5(17), 125-136.

- Çetinkaya, M. (2022). II. kademe özel eğitim Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerin değerlendirilmesi, *Uluslararası Temel Eğitim Çalışmaları Dergisi*, 3(1), 9-24.
- Çevik, A. & Güneş, F. (2017). Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerin incelenmesi, *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(2), 272-286.
- Demiralp, N. (2017). Coğrafya öğretiminde programların tasarım ve program öğeleri açısından incelenmesi ve 2017 öğretim programı, *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 6(17), 521-545.
- Demirel, Ö. (2004). *Öğretimde planlama ve değerlendirme: öğretme sanatı*, Ankara: Pegem Akademi.
- Fidan, S., Çelen, S. & Hayır-Kanat, M. (2018). 2017 programına göre hazırlanan sosyal bilgiler 5. Sınıf ders kitabının öğrenme etkinlikleri açısından değerlendirilmesi, *International Journal of Social Science Research*, 7(2), 326-350.
- Garip, S. (2023). Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerin etkileşim türleri bakımından incelenmesi, *International Journal of Language Academy*, 11(4), 401-414.
- Göçer, A. (2008). İlköğretim Türkçe ders kitaplarının ölçme ve değerlendirme açısından incelenmesi, *Journal of Graduate School of Social Sciences*, 11(1), 197-210.
- Kanatlı, F. (2008). *Alternatif Ölçme-Değerlendirme Teknikleri Konusunda Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerinin Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Karabulut, A. (2022). Türkçe ders kitaplarının tamamlayıcı ölçme ve değerlendirme araçları bağlamında incelenmesi, *BUGU Dil ve Eğitim Dergisi*, 3(1), 79-92.
- Can, E. & Ogur, E. (2022). Ölçme değerlendirme aracı olarak Türkçe ders kitapları, *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 10(1), 120-135.
- Karacaoğlu, M. Ö., Dağ, M. & Uzun, O. (2021). Türkçe ders kitaplarındaki yazma etkinliklerinin incelenmesi, *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, 96-126.
- Kerpiç, A. & Bozkurt, A. (2011). Etkinlik tasarım ve uygulama prensipleri çerçevesinde 7. sınıf matematik ders kitabı etkinliklerinin değerlendirilmesi, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), 303-318.
- Kocayanak, D. (2021). Yabancı dil olarak Türkçe ders kitaplarında yer alan konuşma becerisi etkinliklerinin karşılaştırılması, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 4 (2021 Yunus Emre ve Türkçe Yılı Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Özel Sayısı), 123-139.
- Köklükaya, A. N. (2010). Alternatif ölçme ve değerlendirme teknikleri ile ilgili fen bilgisi öğretmen adaylarının yeterliklerinin belirlenmesi, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Köse, M. (2021). Ortaokul fen bilimleri ders kitaplarının ölçme ve değerlendirme açısından incelenmesi, *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(2), 316-334.
- Kuzgun, İ. & Yıldırım, H. İ (2023). Alternatif ölçme değerlendirmenin 7. Sınıf öğrencilerinin fen dersine yönelik bilgi, tutum ve motivasyon düzeylerine etkisi, *Elektronik sosyal Bilimler Dergisi*, 22(88), 1717-1738.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook* (2. Baskı). California: SAGE Publications
- Orhan, A. (2012). *Alternatif ölçme değerlendirme etkinliklerinin 6. sınıf fen ve teknoloji dersi yaşamımızdaki elektrik ünitesindeki öğrenci başarısına etkisi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ahi Evran Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kırşehir.
- Örge-Yaşar, F. (2024). BİLSEM Türkçe etkinlik kitabının alternatif ölçme ve değerlendirme tekniklerinin kullanımı açısından incelenmesi, *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 16, 369-390.
- Pierce, L. V & O'Malley, J. M. (1992). *Performance and Portfolio Assessment for Language Minority Students*. Washington: DC: National Clearinghouse for Bilingual Education
- Sarıkaya, B. (2019). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki (5, 6, 7 ve 8. sınıf) etkinliklerin değerlendirilmesi, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları enstitüsü Dergisi*, TAED-64, 563-580.
- Soyatlar, A., Polat, B., Akça, B., Erdebil, C vd. (2024). *Ortaöğretim Coğrafya 9. Sınıf Ders Kitabı*, Ankara: Devlet Kitapları.

Sönmez Ektem, I., Erben Keçiçi, S. ve Pilten, G. (2016). Sınıf Öğretmenlerinin Süreç Odaklı Ölçme ve Değerlendirme Yöntemlerine İlişkin Görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(3), 661-680.

Şahin, Ç. & Kaya, G. (2020). Alternatif ölçe değerlendirme ile ilgili yapılan araştırmaların incelenmesi: bir içerik analizi, *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 10(2), 798-812.

Tosunoğlu, M. & Demir, E. (2014). MEB yayınları 5. Sınıf Türkçe dersi öğrenci çalışma kitabındaki dil öğrenme alanlarına ve taksonomiye göre değerlendirilmesi, *Milli eğitim*, 203, 74-83.

Türkel, A. & Çetinkaya, M. (2022). Yabancı dil Türkçe ders kitaplarında etkinlik türleri, *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13(2), 910-939.

Türkez, K., Karakoç, M., Başlen, N. & Cırık, S. (2024). *Ortaöğretim Coğrafya 12 Ders Kitabı*, Ankara: Devlet Kitapları.

Ulu Kalın, Ö. (2017). İlkokul 4. Sınıf için hazırlanan etkileşimli sosyal bilgiler öğrenci çalışma kitabının öğrencilerin kavram algılamalarına etkisi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(11), 910-924.

Wach, E. (2013). Learning about qualitative document analysis.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. (10. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.